

Asia: VN/12900/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan näkemykset sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Sosiaalityöntekijöiden seura kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta koskien sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain muuttamista.

Sosiaalityöntekijöiden seura vastustaa lakiesitystä.

Sosiaalityön ammatissa tehdään vaativaa ihmissuhdeperusteista vuorovaikutus-, asiantuntija- ja vaikuttamistyötä, joka perustuu yhteiskuntatieteelliseen osaamiseen, tutkimustietoon sekä sen hyödyntämiseen. Sosiaalityön asiantuntijuus edellyttää lainsäädännön ja yhteiskunnan monitasoisten rakenteiden perusteellista tuntemista. Sosiaalityöntekijä on laillistettu ammattihenkilö, joka käyttää merkittävää julkista valtaa ja jonka päätöksillä on merkittävä vaikutus yksilön perus- ja ihmisoikeuksiin ja elämäntilanteeseen.

Sosiaalityöntekijä on yksi harvoista yhteiskuntamme ammattiryhmistä, jolla on oikeus ja velvollisuus käyttää työssä tahdosta riippumattonta julkista valtaa. Vallankäyttö konkretisoituu yksilön positiivisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamisessa, kun sosiaalityöntekijä päättää harkinnanvaraisen toimeentulotuen ja lukuisten sosiaaliselle selviytymiselle välttämättömien palvelujen myöntämisestä ja epäämisestä. Negatiivisten perus- ja ihmisoikeuksien osalta juuri sosiaalityöntekijällä on oikeus puuttua jopa tahdosta riippumatta mm. yksilön ja perhe-elämän suojaan, koskemattomuuteen ja oikeuteen yhteydenpitoon lastensuojelun ja osin vammaistyön konteksteissa. Tämän tasoisen vallankäytön on hyvinvointiyhteiskunnassa perustuttava aina riittävään koulutukseen, tutkimustietoon ja pitkäjänteiseen lainsäädännön kehittämistyöhön.

Hallituksen esityksessä mainitaan perustuslain (731/1999) 18 § mukaisesta oikeudesta työhön ja elinkeinon. Ammattioikeuksia ja mahdollisia pätevyysvaatimusten madaltamisia tulee kuitenkin tarkastella muidenkin sosiaali- ja terveydenhuollon laillistettujen ammattihenkilöiden osalta, eikä työntekijöiden oikeus työhön ja elinkeinon voi mennä asiakkaiden oikeusturvan ja sosiaalihuollon laadukkaan toteutumisen edelle. Kelpoisuusehtojen lieventäminen heikentäisi erityisesti kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevien oikeusturvaa.

Sosiaalityöntekijöiden seura edustaa satoja Suomessa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä, ja yhteisössämme arvioidaan laajasti, että ehdotettu lakimuutos heikentäisi asiakasturvallisuuden ja sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksien toteutumisen (laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 4-5 §) lisäksi myös laillistettujen sosiaalityöntekijöiden veto- ja pitovoimaa hyvinvointialueilla.

Sosiaalityöntekijöiden rekrytointi- ja pitovoimahaasteet kuntien ja nykyisten hyvinvointialueiden palveluissa ovat pitkäaikainen ongelma. Ratkaisujen etsimisessä on tärkeää kuulla myös sosiaalityöntekijöitä ja heitä edustavia tahoja. Esimerkiksi Talentia on esittänyt toistuvasti laskelmia, joiden mukaan laillistettuja sosiaalityöntekijöitä on jo runsaasti enemmän kuin sosiaalityön tehtäviä hyvinvointialueilla. Kyse on siis veto- ja pitovoimakykyistä, ei koulutettujen sosiaalityöntekijöiden määrän riittämättömydestä. Sosiaalityöntekijöiden seurassa keskeisiksi ratkaisuksi näihin kysymyksiin on nähty jo pidempään mm. panostus työolosuhteisiin, asiakasmääriin, perehdytykseen ja johtamiseen, palkkaukseen, toimiviin yhteistyön ja työnjaon käytäntöihin eri ammattiryhmien ja toimijoiden välillä, sekä rakenteellisen sosiaalityön välttämättömyyden ymmärtäminen ja sen aktiivinen mahdollistaminen ja tukeminen arjen työssä.

Ristiriitaista on, että tarpeeseen avata sosiaalityöntekijän pätevyysvaatimuksia on vaikuttanut erityisesti lastensuojelussa vuoden alussa voimaan tullut 30 asiakkaan asiakasmitoitus, johon ei oltu valmistauduttu riittävästi. Oikea asiakasmitoitus on kuitenkin merkittävä pito- ja vetovoimatekijä sosiaalityöntekijän kohdalla. Lastensuojelulain tarkoituksen toteutuminen edellyttäisi työntekijöiltä pysyvyyttä ja sitoutumista vaatimaan työhön, sillä jatkuva sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus heikentää merkittäväällä tavalla asiakkaan palveluketjun toteutumista ja asiakkaan oikeusturvaa sekä kuormittaa merkittävästi työyhteisöjä ja esihenkilöiden resursseja.

Tilapäisenä sosiaalityöntekijänä toimimista ei tulisi mielestämme rinnastaa "sosiaalityöntekijän työhön tutustumiseen" tai "sosiaalipalvelujärjestelmään perehtymiseen" kuten esityksessä todetaan, sillä näitä varten on yliopistokoulutukseen sisältyvät käytännön harjoittelut. Tilapäisenä sosiaalityöntekijänä työskentelevä henkilö tekee sosiaalityön vaativaa asiakastyötä ja arvioi asiakkaiden haastavia tilanteita ja palvelutarpeita, vaikka hänellä ei olekaan kaikilta osin samoja toimivaltuuksia ja vastuita kuin laillistetulla sosiaalityöntekijällä. Lastensuojelussa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden vähimmäisehtona tulee olla sosiaalityöntekijän pätevyys sekä riittävä työkokemus. Näemme myös, että lastensuojelun toimintakenttä vaatii erikoisosaamista, jota jo järjestetäänkin lastensuojelun erikoisalan sosiaalityön erikoistumiskoulutuksena.

Mikäli tilapäisenä sosiaalityöntekijänä voi työskennellä muu kuin sosiaalityöntekijän ammattiin opiskeleva henkilö ja määräaikaisuuksia ketjutetaan, laillistettujen sosiaalityöntekijöiden määrä ei ainakaan kasva. Pikemminkin tämä voi toimia esteenä lähteä opiskelemaan sosiaalityötä pääaineena, jos ilman opiskeluoikeuttakin voi toimia tilapäisenä sosiaalityöntekijänä.

Lausunnonantajan näkemykset voimaantulosta

Lakia ei tule saattaa voimaan. Sosiaalihuollon ammattihenkilölakia ei tule muuttaa esitetyssä aikataulussa tai irrallaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilölainsäädännön kokonaisuudistuksesta.

Säännöksiä, joiden nojalla on oikeus toimia tilapäisenä ammattihenkilönä sosiaalihuollossa ja terveydenhuollossa tulisi käsitellä yhtä aikaa, sillä pulaa on myös lääkäreistä, psykologeista ja sairaanhoitajista. Tilapäisesti näissä tehtävissä toimimisen edellytysten tulisi olla keskenään vastaavia.

Onko lakiehdotuksen olennaisia vaikutuksia arvioitu riittävästi? Mitä muita olennaisia vaikutuksia lakiehdotuksella voidaan arvioida olevan?

Lakiehdotuksen olennaisia vaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi.

Hallituksen esitys tunnistaa, että ”ammattihenkilölainsäädännön kokonaisuudistuksesta erillään valmistelu voisi johtaa lainsäädännön ja sitä koskevan tulkinnan ja soveltamiskäytännön jatkuvaan, lyhyen aikavälin vaihteluun, mikä heikentäisi palvelujärjestelmän ja sosiaalialan opiskelijoiden sekä sosiaalihuollon henkilöstön mahdollisuuksiin suunnitella toimintaansa”. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden kokonaisuudistuksen on määrä tulla myöhemmin. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden osalta ratkaisua tulisi mieltä samanaikaisesti, koska terveydenhuollossakin potilasturvallisuus vaarantuu resurssivajeen vuoksi.

Laadukas työskentely ja kyky edistää asiakkaan asiaa ja hänen oikeuksiensa toteutumista, arvioida erilaisia toimenpiteitä ja niiden vaikutuksia, sekä tehdä päätöksiä sosiaalihuollon palveluista edellyttää sosiaalityöntekijältä sosiaalioikeuden hyvää hallintaa, eettistä arviointikykyä ja palvelujärjestelmän tuntemusta. Pätevyysvaatimusten madaltaminen aiheuttaisi merkittävän riskin asiakasturvallisuuden ja asiakkaan oikeuksien toteutumiselle.

Valvontaviranomaisten tekemät huomiot tilapäisistä sosiaalityöntekijöistä ovat vakavia ja puhuvat vahvasti sen puolesta, että tilapäisenä sosiaalityöntekijänä voisi toimia vain sosiaalityön ammattiin opiskeleva eli sosiaalityötä pääaineena yliopistossa opiskeleva henkilö. Kelpoisuuden alentaminen on nimenomaan riski asiakkaiden näkökulmasta, mikä on ristiriidassa kriittisten palveluiden turvaamisen tavoitteen kanssa.

Hallituksen esityksessä mainitaan, että tilapäisenä sosiaalityöntekijänä työskentelevä voisi toimia lastensuojelussa laillistetun sosiaalityöntekijän työparina. Vastuu työskentelystä olisi kuitenkin laillistetulla sosiaalityöntekijällä. Esitys kaipaa selkeyttämistä sen suhteen, että millaista lisäarvoa tämä toisi lapsen osallisuuteen tai työskentelyyn, verrattuna sosiaaliohjaaja-työpariin. Sosionomien käyttöä sosiaalityöntekijöiden työparina voisi lisätä, mikä säästäisi myös palkkauskustannuksia. Tilapäisratkaisut, kuten tilapäiset työntekijät tai epäpätevät sijaiset, eivät ole oikea keino vastata lasten suojelutehtävään. Vaihtuvat sijaiset eivät myöskään varmista lasten oikeuksien parempaa toteutumista tai osallisuutta. Tuttu ja turvallinen sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja voi olla lapsen tai nuoren ainoa turvallinen aikuinen tai korjaava ihmissuhde.

Muita yleisiä huomioita lakiehdotuksesta?

Esitys toteutuessaan lisäisi määräaikaisten työ- ja virkasuhteiden määrää sekä lisäisi laillistettujen sosiaalityöntekijöiden työajan käyttöä sijaisten sekä opiskelijoiden ohjaukseen ja valvontaan.

Sosiaalityöntekijän motivaatioon tehdä vaativaa asiantuntijatyötään vaikuttavat ammattiin kohdistuva arvostus ja palkkaus suhteessa työn vaativuuteen. Mikäli sosiaalityöntekijän tehtävässä voisi toimia alemmalla koulutuksella tai pienellä määrällä sosiaalityön opintoja, voi tämä merkittävästi heikentää motivaatiota hakeutua sosiaalityön pääaineopintoihin yliopistoon sekä valmistua valtio- tai yhteiskuntatieteiden maisteriksi sosiaalityön pääaineesta.

Haluamme nostaa esiin myös ulkopuolisen valvonnan merkityksen. Mielestämme Valviran tulisi ulottaa sosiaalityöntekijöihin ja sosionomeihin kohdistuva valvonta myös määräaikaisiin ja sijaispäteviin työntekijöihin. Valviran rekisteröinti auttaisi tilapäisten sosiaalityöntekijöiden työ- tai virkasuhteiden ketjuttamiseen liittyviin haasteisiin ja olisi yhdenmukainen terveydenhuollon ammattioikeuksien kanssa. Tilapäisesti sosiaalityöntekijän ammatissa toimivan työntekijän aseman tulisi käydä ilmi hänen käyttämästä ammattinimikkeestään.

Monessa organisaatiossa sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien ja muiden ammattiryhmien tehtävänkuvat eivät ole välttämättä riittävän selkeitä. Kaikilla ammattiryhmillä on oma osaamisensa ja kustannustehokkuuden edistämiseksi olisi tärkeää, että tätä osaamista hyödynnetään oikein. Sosiaalihuoltoon voitaisiin saada palkkakulujen säästöjä esimerkiksi lisäämällä toimistosihteerien määrää, mikä vähentäisi sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työajan käyttämistä toimistotehtäviin. Sosiaalityön tehtäväkenttien suunnittelu, työnkuvien selkeyttäminen ja tehtävien jakaminen eri ammattiryhmien kesken voisivat parantaa työtyytyväisyyttä, vähentää työn kuormitusta ja nopeuttaa asiakasprosesseja.

Ehdotuksessa mainitaan, että työnantajan tulee arvioida työntekijän edellytykset toimia tilapäisenä sosiaalityöntekijänä. Tämä kuuluu työnantajan velvollisuuksiin nytkin. Emme kannata työnantajan tulkintavallan lisäämistä asiassa.

Kivioja Noora
Sosiaalityöntekijöiden seura ry